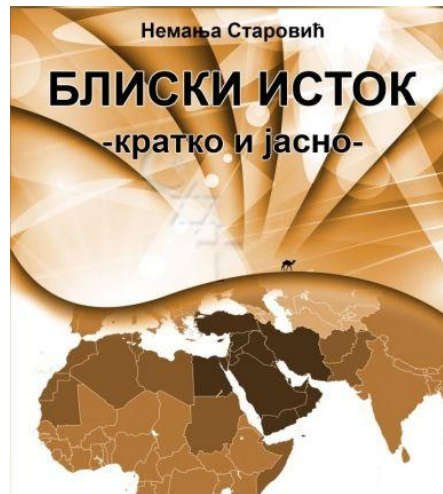

О Блиском истоку

09 септембар 2015 Немања Старовић

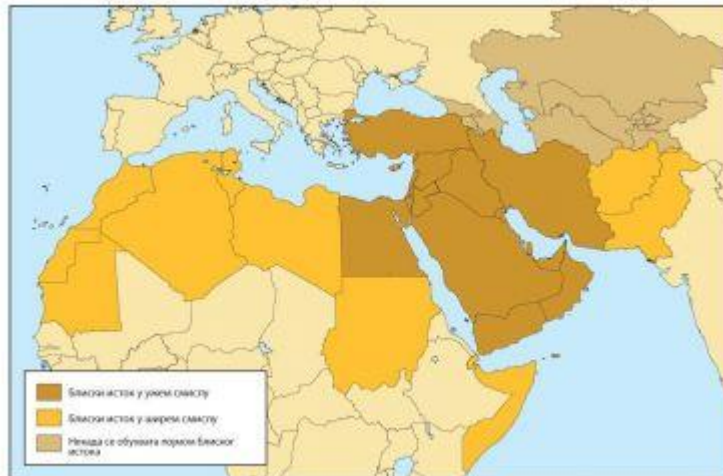
I - Појам Блиског истока

Универзална, општеприхваћена дефиниција појма Блиског истока не постоји. Углавном се под њим подразумева простор између источне обале Медитерана и Индијског океана, односно од малоазијског полуострва на северу до Синајског на југу. Међутим, различите међународне организације региону Блиског истока придружују и махом арапске и муслиманске државе северне Африке и централне Азије, те тако у међународном промету циркулишу и појмови *MENA (Middle East and North Africa)*, *MENAP (MENA + Afghanistan and Pakistan)*, као и Велики Блиски исток (*Greater Middle East*).

Понекад се појмом Блиски исток обухватају и државе централне Азије и јужног Кавказа, али је то више изузетак него ли правило.

Иако географски припада подручју Леванта, острвска држава Кипар се понекад издваја из Блиског истока, сходно свом доминантно грчком карактеру и чланству у Европској унији.

Прво што упада у очи јесте непоклапање појма Блиски исток на српском језику са енглеском верзијом *Middle East* (Средњи исток, у буквалном преводу). Разлог за то лежи у чињеници да се у Великој Британији током XIX века углавном под појмом Блиског истока подразумевало Османско царство и наслоњене територије, под појмом Далеког истока Јапан, Кина и Индокина, док је Средњи исток представљао оно географско подручје „у средини“. Након што је Османско царство протерано са Балкана, а потом се и распало, појмови Блиски и Средњи исток су се у енглеском језику спојили.

Иако се у говорном језику често изједначавају, треба разликовати појам Блиског истока од појмова арапског света, света ислама и сл. На подручју Блиског истока, чак и у најужем смислу, живе и други народи осим арапског. Довољно је споменути 60 милиона Турака, 50 милиона Персијанаца, затим Јевреје, Курде, Копте итд. Такође, не припадају ни сви Арапи исламу. Значајан број Арапа у Палестини су верници хришћанских цркава, а у Либану представљају скоро половину становништва. Уосталом, појам муслиманског света по обиму далеко превазилази Блиски исток, чак и у најширем смислу, будући да се најмногљуднија исламска земља Индонезија са преко 200 милиона муслимана налази изван њега. Дефиниција Блиског истока коју је у више наврата користила „Група 8“, организација осам водећих индустријских нација на планети, осим држава Блиског истока, у традиционалном смислу обухвата и све државе северне Африке, те две државе јужне Азије (Авганистан и Пакистан), као и две државе источне Африке које припадају Арапској лиги (Сомалију и Џибути). Како Турска и Кипар у политичком смислу припадају Европи, можемо приметити да се Блиски исток у овој дефиницији коју ћемо користити протеже на три континента и да обухвата преко 25 држава.

II - Калифат

Историчари древног света подручје Блиског истока с правом називају колевком цивилизације. У сликовима река Тигар, Еуфрат и Нил родиле су се велике цивилизације Сумера, Акада, Асирије, Вавилона и старог Египта.

Такође, највеће светске религије – хришћанство, ислам и јудаизам – настале су управо на овом делу планете. Све то скупа чини овај регион бескрајно занимљивим, али га, нажалост, и оптерећује проблемима.

Почетком VII века на Арабијском полуострву се појавио пророк Мухамед, велики верски и политички вођа. Он је новом вером – исламом – ујединио до тада подељена и супротстављена арапска племена, створивши моћну државу која је обухватала готово цело полуострво.

Његови наследници су државу током VII и VIII века великом брзином проширили све до обала Атлантика и Пиринејског полуострва на западу, односно реке Инд на истоку. Заједно са експанзијом државе, они су ширили и нову религију, некада веома суровим методама. Калифат, како се та држава звала, била је дом свих правоверних (муслимана), док су припадници других вера у најбољем случају толерисани као грађани другог реда.

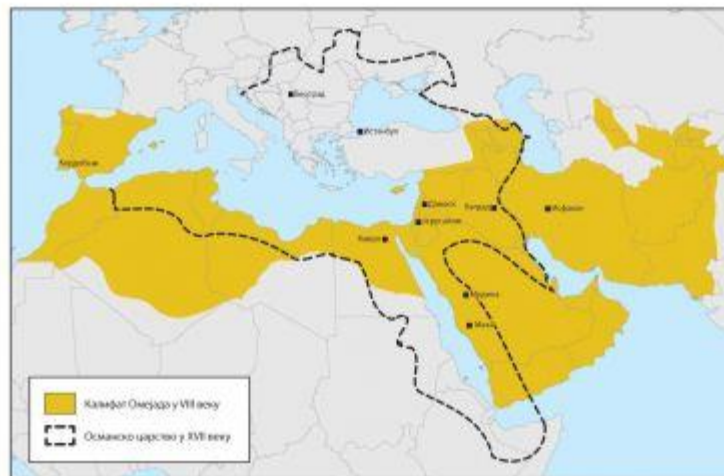
Калифат је, поред територијалне експанзије, достигао и веома висок ниво друштвеног развоја. У градовима попут Багдада или Кордобе цветала је филозофија, уметност, медицина, наука и образовање, док је Западна Европа након пада Западног римског царства таворила у периоду сваковрсног друштвеног опадања. Стога се с правом може рећи да је током највећег дела средњег века управо исламски свет носио лучу цивилизације.

Но, као и сва велика царства, калифат је доживљавао унутрашње потресе и поделе, тако да су с временом настале многе супротстављене династије, претенденти на универзални наслов предводника исламског света.

Крсташки ратови током XI и XII века додатно су ослабили те државе, да би им коначни ударац нанели Монголи у XIII веку.

Ипак, велико исламско царство је обновљено у виду Османске империје, која је до XVI века успела да освоји највећи део територија некадашњег калифата, те су и турски султани почели користити титулу калифа, за шта су добили признање унутар исламског света. Коначно, титулу калифа је 1924. укинуо Мустафа Кемал Ататурк, након распада Османског царства и формирања модерне Турске Републике.

Додатак: Одједи у данашњици

Многи муслимани и данас посматрају раздобље калифата као смерницу свог духовног развоја. Међутим, постоје и екстремисти који верују да је обнова универзалне исламске државе могућа и то истим методама и на истим принципима као пре 13 или 14 векова. Идеолози најопаснијих терористичких покрета данашњице редовно користе историјске паралеле са добом калифата, називајући државе Запада крсташима, са којима је нужна борба у којој је све дозвољено.

III - Сунити и шиити

Као што је то случај и са другим великим религијама, унутар ислама постоје бројне и разноврсне верске школе. Разлике међу њима могу бити више или мање значајне у теолошком смислу, а најбоље ћемо то разумети кроз поређење са хришћанским деноминацијама. Наиме, неке ко посматра са стране, рецимо из Јапана, разлике између православља, католичанства и различитих протестантских цркава делују занемарљиво. Међутим нама су те разлике и те како очигледне, а последица тог антагонизма малих разлика били су многи верски ратови у Европи током претходних столећа.

Иако постоји много различитих верских школа, два највећа правца унутар ислама (од којих сваки опет има велики број варијација) свакако су сунитски и шиитски. Подела на суните и шиите настала је још у раним годинама ислама, а свој корен има у сукобу око тога ко је духовни и световни наследник пророка Мухамеда. Сунити сматрају да Мухамед није за живота именовано наследника, односно да је позиција калифа у својој суштини изборна, те да је стога први калиф Абу-Бекр био законити владар. Шиити пак верују да је пророк одредио свог зета Алију за вођу муслимана, те да само потомци Алије и Мухамедове кћери Фатиме могу предводити исламски свет. Временом су се између две школе исламе развиле и друге догматске разлике, као и различита религијска пракса.

Од укупног броја муслимана на планети, који превазилази једну и по милијарду, 75–90% припадају сунитској школи, док су 10–20% шиити.

Унутар региона Блиског истока у ужем смислу однос је нешто другачији, јер шиити чине преко 35% од укупног броја муслимана. Генерално говорећи, шиити су углавном концентрисани на подручју око Персијског залива, било да се ради о државама где чине већинску или мањинску популацију.

Делом шиитства, мада веома удаљеним, сматрају се и алавити у Сирији, који чине око 12% становништва, али су традиционално политички доминантни. То су такође и алевити у Турској, чији број никада није прецизно утврђен, али сасвим сигурно чине другу по величини муслиманску деноминацију иза сунита.

Због чега се сунити и шиити сукобљавају? Прво, неопходно је рећи да на одређеним подручјима сунити и шиити живе у миру вековима и да разлике у верском учењу и пракси саме по себи не морају бити разлог за сукобе међу људима. Често се ове разлике користе као средство за изазивање сукоба који су одређеним појединцима или групама у интересу. Такође, Блиски исток се нипошто не сме посматрати искључиво кроз призму верске поделе, већ пре свега као специфични етно-религијски мозаик, што би барем нама на Балкану морало бити разумљиво. Тако рецимо **Курди деценијама имају проблема у односима са Турцима и сунитским Арапима у Ираку, иако припадају истој школи ислама, док с друге стране унутар арапске популације у Ираку постоји оштра и крвава подела на суните и шиите.**

Додатак: Суфизам

Под појмом суфизма се подразумевају различити покрети унутар ислама, којима је заједнички мистицизам, као и аскетска и езотерична пракса. Следбеници суфизма су организовани у братства, чија уверења могу бити како сунитска, тако и шиитска, тако да се налазе са обе стране главне осе унутарисламске поделе.

Суфизму припадају и нама егзотични дервиши и факири. Иако су данас најзаступљенији на подручју подсахарске Африке, у свим муслиманским државама постоје мање или веће заједнице суфија.

*Из књиге **Блиски исток - кратко и јасно, Немање Старовића***